

— hányszor palástolta az egyháztörténet folyamán is az egyházi szolgálat »érdeke« vagy a hitvalláshoz és a tanhoz való ragaszkodás az emberi érdeket, sokszor a hatalomhoz való ragaszkodást is! Az ember minden isteni dolgot a hatalmába akar keríteni, hogy vele önmagát biztosítsa. (Folytatjuk.)

TÁJÉKOZTATÓ

Rovatvezető: DEZSÉRY LÁSZLÓ

Leonhard Ragaz: **Die Geschichte der Sache Christi.**

Bern, 1945. Lang. 156 lp.

Amíg az emberi élet nem differenciálódott, vallási formáján belül élte meg minden vonatkozását; a válság akkor következett be mikor az emberi élet differenciálódása folytán egyes életei üe e. öntörvényük, sa át tengelyük szerint kezdtek élni, elszakadva vallási középpontjuktól. Ez a differenciálás egyaránt válságává lett a vallásnak és a világnak is. A vallásnak azért, mert az élet és világ alapja, mincint megta ározó középpontja helyett annak egy, periférikus területévé lett csupán, az élet és világ autonómmá lett területei pedig — vallási középpontjuktól elszakadva — maguk kezétek vallásos hatalomként viselkedni, ezáltal kiszikkadtak, elsorvadtak, eltorzulak. Ez a könyv problémája, melye Ragaz, a svajci keresztyén szocializmus egyik fő képviselője, a maga egyéni meglátásaitan redeti, de alapelviéig a kálvini keresztyénség jól ismert megoldását adja. Egyház helyett gyülekezetéről egyháztörténet helyett Krisztus ügyének történetéről, keresztyénség helyett Krisztus forradalmáról, a hit által való megigazulás középponti tanítása helyett és mellett isen országáról szee et beszélni. Isten országa szerint nem vallási forma, hanem világforma, a megújult világ formája. Vallás, kultusz, egyház: statikus. Isten országa, megacsoült világ, gyülekezet: dinamikus életrend. A pogány istenek és az ő uralmuknak engedelmeskedő lények azt akarják, hogy e világ valóságai megrögzíve maradjanak nyugvó formáikban s ilyenekként abszolútá legyenek. Krisztus megtörve az istenek uralmát, a fátum uralta világot megmozdította a dinamikussá tette, hogy megnduljon és haladjon Isten akara át megva.ó.í.ó megújulása

megdiöcsülése felé: Isten országa legyen. E világ kétféleképen lehet Isten országaé, melyet az egyházban atheizmussal szövödvé. Az az »igazságosság«, melyet Proudhon akar, Isten országává: 1. Ha a keresztyének hitüket realizálják minden vonatkozásban, 2. Ha a világ öntörvényü részei Isten uralma alá hajtának. Az előbbi inkább lutheri, az utóbbi inkább a kálvini és kaiholikus keresztyénség útja. Az előbbinek kísértése, hogy megreked a vallási formában és önmagára hagyja a világot, vallásossága meddövé lesz, e világ pedig öntörvényyszerűségeiben indul romlásnak. Az utóbbinak kísértése, hogy Isten kegyelmét materializálni akarja, ezzel feltartóztaini, stabi izálni a keresztyén társadalomban, keresztyén államban: stb., feledve, hogy Isten e világban mindig szolgai formát ö.ve jelenk meg — csak az eszchatológiában teljes dicsőségében — Isten dicsősége e világban mindig rész szerint való, kétér:elműségéből ki nem bontakozik, az emberi látásnak mindig bizonytalan, csak a hit számára bizonyos.

Szerző szemé különösen éles arra, hogy evilági je enségek és eszmeáranlatok vallási gyökerét, vagy legalább vallás felü nyuló vonatkozását észre vegye. A felvilágosodás szerinte reakció az emberek egyházi korlátozott-sága és beszűkítésével szemben s cs. k másodsorban lehet látnuk benne a keresztyén igazságok elapcs tóját. Kant és a német idealizmus ismét segít felszínre hozni az embert, az Isten akaratát hordozó embert, akit Kopernikus, Newton és a természettudományok detronizáltak, a puritanizmus ó. e e a r n ia forrada cm r k lamálta emberi jogok követelése, a marxizmus lényege a elváltozta

messziánizmus, Nietzsche emlékeztet a törvény és evangélium harcát vivő Pál apostolra, még inkább szembeveti ez Proudhon és Bakunin anarhizmusában, ez utóbbinál szenvedélyes és kereszténységben nem talált meg, anarhizmusra emlékeztet a próféták harcára a királyok ellen, Krisztus gyűlölködésének harcára az impérium romanum ellen. Az az Isten pedig, akit az öntudatlanul is Istenkereső orosz Bakunin gyűlölt, tulajdonképpen az ember zsarnoka és ellenségeként felfogott Istene egy megmegevedett, reakcionárius lett kereszténységnek. All ez a szocializmus egy részéről, sőt a kommunizmusról is, —

ma már elég gyakran megállapított tények ezek —, ilyenformán hozzá is tartoznak Krisztus ügyének történetéhez.

Ragaz műve két végletre figyelmeztet minket: nem szabad eviági életformák kiteljesedésében és abszolútra fejlődésében álcázott keresztényiséget látni s viszont nem lehet immár a hagyományos keresztény vallási formákban a differenciálódott életet, az öntörvényűség felé háradó életterületeket visszaprimitívizálni, illetve az új valóságokat nemlétezőknek venni. A keresztény tanítás újrafogalmazása elélki nem térhetünk, azt el nem odázhatjuk.
Ferdinánd István

Emil Brunner: Der Kapitalismus als Problem der Kirche

Kirchliche Zeitfragen sorozat 14. füzet. Zürich 1945.

Brunner a kapitalista termelés és társadalmi rend ellen foglal állást, de fontosnak látja annak kifejtését, hogy *miért*. Azért mert szerinte a kapitalista rendszer felforgatja Istennek a *teremtésben* adott *rendjét*. A kapitalizmus a korlát nélküli magántulajdon elvével a dolgozót — bár papíron annak személyes szabadságát elismeri — a valóságban megfosztja *szabadságától* és existenciájában kiszolgáltatja a tőke érdekének, a termelés közösségi jellegét megszünteti; a munkás nem partner, nem személyiség a termelésben, csak eszköz és tárgy. Ezen a rendszeren végeredményben nem változtat az, ha egyes kapitalisták akár erkölcsi meggondoláshoz, akár számításból bizonyos eredményeket tesznek a dolgozók felé.

A kapitalista termelési és társadalmi rend okozta válságban a *kommunista rend* a magántulajdon köztulajdonba vétele, illetve államosítása által igéri a közvetítő útát. Csak két lehetőség láthat. Vagy kapitalizmus, vagy kommunizmus. Brunner szerint a problémának ez a beállítása helytelen. Szerinte a kommunista rend úgy oldja meg a kapitalizmus okozta válságot, hogy egy még nagyobb idéz elő. A kapitalista rend sok hibája az üzemi és gépi erővel végzett termelésből származik. A gépi és üzemi termelés a kommunista rendben belül is folytatódik viszont. Ujabb válságot idéz fel a kommunista rend a magántulajdon, illetve a termelő eszközök államosítása által. Az állam így szükségszerűen totálissá válik, a tu-

tális állam pedig szintén szétrombolja a teremtésben adott rendet — a személyi szabadságot és a közösséget.

Szerinte a *Biblia tanításához* kell visszatérni. Ez a tanítás hirdeti a magántulajdon elvét — (Ábrahám, Jób, Nábót) jelentős magántulajdonnal rendelkeztek) — de a közösség által és a közösség érdekében korlátozott magántulajdon elvét. Tehát *nem a magántulajdon kell megszüntetni*, amint a kommunizmus és csak más módszerekkel és más útemben a szocializmus akarja, hanem:

1. A tőke rendelkezési jogát kell *korlátozni* az egész közösség és a közvetlenül érdekelt dolgozók érdekében.

2. A munkást a »lehetőség határa n belül« meg kell szabadítani attól, hogy csak a termelés eszköze legyen és a *termelés alanyává* kell tenni.

Brunner szerint a kommunista szemlélet a tőkének lényeges tulajdonságait emeli ki, de mégis absztrakt képet ad a kapitalizmus fejlődéséről. A magántulajdon felhasználása nem azok szerint a törvények szerint alakult, ahogy azt a marxista tan felvázolta, mert a tőke felhasználására máris rálépett a fentvázolt útra. Csak ezen az úton még nagy előrehaladást kell tennie. Az *egyház* hivatása szerinte ennek az útnak, a kapitalizmusból kivezető és mégsem a kommunizmusba vezető útnak a megmutatása. Arról azonban nem szól, hogy ki tereli, vagy kik terelik és milyen eszközökkel, milyen módon erre az útra a termelést és a társadalmat.

Érdekesen érvényesül különben ebben a rövid 23 oldalas tanulmányban is Brunnernek a teológiája. A *társadalom* ösképét ugyanis a *családban* — Istennek a túléret után is fennma-

radt teremtési rendjében látja megvalósulva, ahol Isten az egyént szabadsággal, de a közösségen belüli és ahhoz kötött szabadsággal ruhazza fel.

Benczúr László.

Sigmund Freud:

MÓZES

Ford.: F. Ozorai Gizella. Bibliotheka kiad. Budapest 1946.

Maga a magyarul megjelenő könyv három tanulmányt tartalmaz, melyek összefüggőek s a háború és egyéb nehézségek miatt háromszori hozzáfogással járó természese és zökkenésektől eltekintve egységesek is. Az első kettő: I. Az egyiptomi Mózes és II. Ha Mózes egyiptomi volt, Bécsben, az Imago c. folyóiratban jelent meg, a III. Mózes, az ő népe és az egyistenhit pedig Londonban. Az első kettőben vázolja, a harmadikban gyarazza Mózes történetét.

Rank és Edward Meyer állítják fel azt a hipotézist, hogy Mózes egyiptomi volt. Freud átveszi hipotézisüket és a hősmithosok mintájára meg is fordítja Mózes születési történetét. A hősök születési története a legtöbb esetben a következő séma szerint alakult: előkelő, lehetőleg királyi családból születtek, apáik ha a munkát félte, legtöbbször ki eszik őket, szegény emberek megtalálják és fölnevelik. Ezek mintájára Freud szerint tehát valószínű, hogy Mózes is a fáraótól származik, ő teteti ki a Nilus vizébe és a leviták találják meg és nevelik föl. Ennek bizonyítására Mózes nevét filológiaiul valószínűsítik magyarázni, azonban a születési történet megfordításáról ő is elismeri, hogy csak »pszichológiai valószínűsítésre» épül. További munkájában mégis ezt a pszichológiai valószínűséget veszi alapul.

Az sem elég erős érv neki, hogy Izrael egy nagy fia Isten parancsára vállalkozik népének a »szolgaságból» való megszabadítására. Ervét inkább az előbbi hipotézisre építi: Mózes egyiptomi volt, fáraók sarja, akit atyja elvetett, de ő nem nyugodott bele elvetetésébe. Neki nép kellett. Erre választotta ki az Egyiptomban megtelepedett semita Héber törzset. A kivonulásra a IV. Amenhotep halála utáni zavarok adtak alkalmat. IV. Amenhotep, a XVIII. dinasztia egyik fiatal tagja 1375 körül a régi thébei Amon vallást elveti és helyébe új vallást, az On napisten tiszteletét vezeti be. Reformátorrá lesz. Még nevét is Ikhnotonra változtatja (a napisten fénye). Ez az At-on kultusz mo-

notheista jellegű volt. Ez elalva van Izrael monotheista hitének alapja is. Mózeset Amenhotep idejébe helyezi és az Aton vallás hívévé teszi Freud. Amikor 17 évi uralom után IV. Amenhotep meghalt s utódai tüzzel-vassal kiirtották az eretnek király emlékét s eltörölték monotheisztikus reformjait Mózes népet választ magának, kivonul velük Egyiptomról, rájuk erőszakolja az Aton vallást és ezzel biztosítja a monotheisztikus reform továbbélését.

Itt azonban felmerül az Aton vallás és a Jahve-hit közötti lényeges különbség problémája. Ennek megoldására Freud Sellintől vesz át egy hipotézist: Mózeset a kivonulás után választott népe megölte, s az Egyiptom és Kánaán közötti földsvonán vándorlásuk közben új vallást vettek át a midianitáktól. A kivetető Mózes és a midianita Jethro pap veje tehát, aki a vallási kompromisszumot követte, két különböző személy. Ennek kedvéért újra el kell fogadni azt a hipotézist, hogy a kivonulás és a vallási kompromisszum között két generáció, mintegy száz év telt el, szemben a Szentírás negyven évével és ugyanazzal a generációjával. Ebben a vallási kompromisszumban a midianita szűkebbül Jahve-ulkánisten és az egyiptomi Aton-Adonai napisten tehát összeolvadtak. Ezt Freud a J.E.P.D. iratok különbségével igyekszik alátámasztani. Csak azt nem veszi figyelembe, hogy ha az említett iratokból olvasható is ki különbség, éppen a Jahve-Adonáj elnevezést nem lehet ebben az értelemben kiemelni és szembeállítani. Az elsőbbség pedig éppen Jahveé. Erre a megkülönböztetésre azonban szükség volt annak kimutatására, hogy a szeli, igaz egyiptomi őshagyományt: az Aton-Adonáj vallást nyomta a szűkebbül, harcias midianita Jahvevallás.

A nép azonban később megbánja Mózes meggyilkolását. Ez a bűnbánat abban nyilvánult meg, hogy Mózeset új tisztelettel ruházták fel és lassan visszatértek az Adonáj hithez, a magasabbangú Aton valláshoz. »Annak az

istennek árnya, akinek helyét elfoglalta, erősebb lett nálánál; a fejlődés végén Jahve képe mégül e. ötagyogott az elfelejtett Mózesi isten alakja. A bűnbánat és visszatérés és m. n. i. á. á. n. k. elvégzésére vállalkoztak a proféták, akiket Freud ismét szembeállít valakikkel és ismét nem azokkal, akikkel a Szentírásban szembenállnak. Két réteget mutat fel: a szertartásokat végző és szent íratokat őrző a Jahve »magia és varázslat« szógalatában á. l. o. papságot és a régi, m. z. e. g. y. i. p. t. o. m. i. hagyományt visszaállító proféták sorát.

Ezzel be is van fejezve a szükséges megkettőzés sora: »két népi tömeg... két birodalom... két istennév... két vallása'apítás... két vallásalapító.« Ezt a megkettőzést kellett elvégezni még a legvalószínűlebb hipotézisekkel is, hogy Freud pszichológiája ráilleszhető legyen Mózesre, vagy fordítva: Mózes beleferjen a freudi pszichológiába.

Mi is ez a freudi pszichológia?

Az első analógiát Mózes magyarázatára az egyén lelki életéből veszi, a neurozist magyarázza. á. b. o. l. Hogyan keletkezik a neurozisz? A gyermeket lehetőleg öt éves kora előtt valami erős megrázkódtatás éri, legtöbbször szexuális tartalmú. Ezek a »traumák. Hatásuk kettős: pozitív és negatív: »elhárítási reakció« és »ismétlési kényszer. »Az »én« tehát a trauma hatására ke. t. é. t. a. s. a. d. megke. t. ö. z. ö. d. i. k. A gyermekkorban e. t. ö. b. b. s. z. r. az elhárítás kere edik le. ü. l. és ekkor te. k. ö. v. e. t. k. e. z. i. k. a »lappangás, a »erctia« ideje. A lappangás ideje a. t. t. a. g. á. t. l. o. e. r. ö. k. oly mértékben is érvényesülhetnek, hogy a trauma előidéz. ö. oka teljesen feledésbe merül. Egy újabb megrázkódtatásra az. c. n. a. t. e. k. ö. v. e. t. k. e. z. i. k. a »neurotikus megte. e. g. e. d. é. s. ».

A »Totem és tabu« c. művében Freud ezt az analógiát, melyet az egyéni lélek patológiájának le. ü. e. t. e. r. ö. l. vett, alkalmazza az emberi faj életére. Hogyan történik ez az alkalmazás? I. A. Z. ő. s. i. l. ö. k. t. e. n. az emberek kis hordákban él. e. k. egy. e. z. y. erősebb him u. a. l. m. a. l. a. t. Minden nő az övé volt. F. i. a. i. felett tel. e. s. h. a. t. a. l. o. m. m. u. r. a. l. k. o. d. t. A fiúk azonban lerázták az uralkodó megölték atyjukat és akkori kan. r. i. a. i. s. t. i. k. u. s. s. z. o. k. á. s. szerint megölték. Ez a p. y. l. k. o. s. s. á. g. lett az emberiség korai »traumá. a. ». A lappangási időszak a. t. t. az elfojtott tartalom b. ü. n. u. d. a. t. k. é. n. t. é. r. t. v. i. s. s. z. a. és

a trauma emléke mint eredendő bűn lépett fel. Ez a b. ü. n. u. a. t. e. n. e. t. e. k. i. a megváltókat és készletet e. a. n. e. p. e. t. a. r. a. hogy tisztelettel emeljék fel isteni magasságba a meggyilkolt ősapát. A tragédia abban van, hogy amikor egy-egy ilyen megváltó felemeli az ősapát, el is takarja azt és lassan helyébe lép.

Az analógia kifejtésében csak most harmadszorra értünk el addig, hogy Mózesre alkalmazható legyen. Am. e. n. h. o. e. p. h. í. t. é. t. h. o. n. n. a. v. e. t. e. ? Ne kutat. s. u. k. Mózes Am. e. n. h. o. e. j. t. o. l. v. e. t. e. á. t. az Aton vallást és mint Izráel atya n. ö. p. é. r. e. p. a. r. a. n. c. s. o. l. t. a. Népe megölte, új vallást: a Jahve tiszteletét vette át s ezalatt az Aton-vallás lappangására kényszerült. A profétákban azonban feltámadt a bűnbánat (ami a freudi terminológia s. z. e. i. n. t. a. n. e. u. r. o. t. i. k. u. s. m. e. g. b. e. t. e. g. e. d. é. s. n. e. k. l. e. e. l. m. e. g.) és a meggyilkolt ősapához visszatértek. A visszatérés azonban változást is jelentett. Mózes tisztelete eltakarta Aton vallását. Aton va. l. á. s. b. ó. l. »M. ó. e. v. a. l. l. a. s. « lett. Ugyanez ismétlődött meg Krisztusnál. A proféták megölték Jahvát Aton kedvéért, Krisztus Mózes. t. ö. l. e. meg Jahve kedvéért. »Az új vallás sok tekintetben kulturális vissza. e. l. ö. d. é. s. t. (regressziót) jelentett a régi zsidó valláshoz képest, amint ez rendszerint történni szokott ott, ahol alacsonyabb nivón álló új embertömegek nyomulnak előtérbe. Freud aztán még átfogja művével »Izráel nép. e. «, »a nagy em. l. e. «, »a s. e. l. e. m. i. s. g. b. e. n. v. a. l. o. h. a. a. d. á. s. «, a »történelmi fe. i. o. d. é. s. « stb. kérdéseit, melyeket már csak psichoanalitikus módszere és Mózes-tanulmánya alkalmazásának tekint. e. t. ü. n. k.

A könyv olvasója a köztén sokszor felmerül a kérdés az emberben, hogy psichoanalitikus hipotézis e. l. e. l. Mózeset, vagy Mózesrel a p. i. h. o. z. n. a. t. i. k. u. s. h. i. p. o. t. é. z. i. s. e. k. e. t. a. k. a. r. t. a. e. v. a. j. j. o. n. i. g. a. z. o. l. n. i.

A könyv olvasása után is megállapíthatjuk új. r. a. régi igazságot: kétségtelen, hogy minden emberi tudomány, így a freudi psichoanalízis is vállalkozhat arra hogy tudományosan igazolt módszerrel e. l. e. e. s. e. d. m. é. n. y. e. v. e. l. megmagyarázzon a S. e. n. t. í. r. á. s. b. a. t. vagy akár a Mózes arcan is egy. e. y. e. m. e. r. i. v. o. n. á. s. t. a. z. o. n. b. a. n. m. ü. b. ö. l. i. s. b. z. o. n. y. o. s. s. á. l. t. e. l. ő. t. t. ü. n. k. hogy Isten k. n. y. i. l. a. t. k. o. z. á. s. á. n. a. t. e. l. f. o. g. á. s. á. h. o. z. n. e. m. a. z. ember lelkéből és nem a psichoanalízis módszerén keresztül vezet az út.

Botla István

Josserh Klausner:

Jézus és kora.

Káldor György könyvkiadó vállalata Budapest 1946. — 386 oldal.

Jézus életével foglalkozó művek hosszú sorában egészen új és egészen különös szintet jelent Klausner munkája. Klausner a jeruzsálemi héber egyetem tanára, aki a keresztény világ előtt is ismertté tette már nevét mint a zsidó vallás és vallásbölcsélettörténet művelője. Az alábbiakban ismertette művének kívül két hasonló tárgyú munka is jelent meg tőle: »A messiási eszmé története a tannaiták korában« (héberül és németül) és »A zsidó nép (héberül).« Jézus és kora 1926-ban jelent meg Jeruzsálembe, héber nyelven. Hamarosan angol és német nyelvre is lefordították. Magyar nyelven ez az első kiadása.

Miért nem fogadhatja el a zsidóság Jézust, a megígért Messiasnak? — ez a főkérdése ennek a műnek. Nyolc »könyvön« keresztül erre a kérdésre kíván feleletet adni a szerző. Saját szavai szerint a tárgyilagosságot tudomány keretei között »maradva« végzi el a feladatát.

I. részében a kutatás forrásairól számol be. Először a héber forrásmunkákról, Jézusra vonatkozó részleteket mutat be és magyaráz a Talmudból. Ezt követően a görög és római források közül Flaviussal, Tacitussal, Suetoniussal és Pliniussal foglalkozik. Külön részben vizsgálja a legrégebbi egyházatyák (Justinus mártír és Papias) hagyományait. Azután sorra veszi az apokrif és nem-kánoni evangéliumokat, majd a kánoniat. Hosszabb részt szentel a keresztény biblia-kritikának. Foglalkozik a szinoptikusok és a IV. evangélium ellentétéivel és hitelességükkel. Hosszú oldalakon keresztül ismerteti a Jézussal foglalkozók műveit. (Reimarus, Straus, Baur, Weiss, Renan, Wrede, Schweitzer, Bousset, Hartmann, Smith, Drews, Meyer, Tolstoj, stb.).

Klausner az evangéliumok közül Márkét fogadja el a legrégebbinek, (Kr. u. 66–68), azután Mátét (Kr. u. 80–90), végül Lukácsét (I. század legvégén). János evangéliumát vallási-izotófiái műnek tartja és hitelességét is kétségbe vonja. Nem is használja munkája közben. János evangéliumának a Logosát teljesen azonosítja Philo logosával. Különben a IV. evangélium szerzőjeként nem fogadja el Jánost, a »szereget a hitványt.«

Ezután az alapvetés után a II. részben Jézus koráról ír. Külön tárgyalja

a politikai és gazdasági helyzetet, a vallási és szellemi áramlatokat. Bö ismertetést ad a zsidó népi politikai, gazdasági és vallási körülményeiről, a zsidókat, a farizeusok és saduceusok pártjáról.

III. részben Jézus születéséről, családi körülményeiről és gyermekkoráról ír. (A szináj-hegyi kolostorban talált szír szöveg alapján nem is kétséges előtte Jézus természetes rend szerinti születése). Külön fejezetben számol be Keresztelő János működéséről, Jézus megkereszteléséről, megkísértéséről.

IV–VII. részben Jézus további életét és munkáját rajzolja meg. Külön is foglalkozik ekkor a részben Jézus csodáival és azokat különbözőképpen tárgyalja Aprólékos gondolatfejtései Jézus és a farizeusok közötti ellentét okát, a Judás-kérdést Jézus (állítólagos) belső vívódásait, az elfogadást, kihallgatást, kivégzést, feltámadást.

Már az életrajz összeállításánál kikerül Jézus tanításáról ismertésére, a VIII. részben azonban ezt részletesebben is összefoglalja. Így külön fejezetben ír a zsidóság és Jézus tanítása között fennálló ellentétéről; Jézus istenfogalmáról, erkölcsstanáról, eszkatológiai és varázsi tanításairól. Külön is vizsgálja Jézus jellemét és nagy hatásának okát, titkát. Végezetül az utolsó lapokon arról ír, hogy kit látnak a zsidók Jézusban.

Az életrajzot a szinoptikusok alapján állítja össze, hol elfogadva az evangéliumok hitelességét, hol nem. Jézust nacionalista (de nem a római impérium ellen lázadó) zsidónak tartja. Munkásságát szigorú erkölcsánában látja kicsücsösödni. Jézus nem farizeus, mert egyrészt eknél sok mindenben szigorúbb, másrészt nem követi mindig az előírt szokásokat, azonkívül hisz a halálutáni életben is; e nem is proféta, mert nacionalista léte sem érdekli a politika. Nem is Messiás (egyrészt, mert nem tördök a zsidó népi politikai helyzetével, másrészt, mert az O. T.-ban megígért Messiástól más vonásokban is eltér). A könyv e jelen fejezet főkérdésre nemcsak summásan felel a végén, hanem mindenütt minden jelenetnél, ahol erre alkalm nyílik számára.

A fordítók (Dr. Halmi István és Dr. Kolben György) nagy segítségére nyúj-

tanak a laikus olvasóknak a könyv végén adott héber és egyéb ki ezések és személyek ismertetésével. A magyar fordítás az eredeti héber szöveg alapján készült.

(Klausner személyére vonatkozó adatokat »Jézus és kora« fordítóink utószavából merítettük.)

Ifj. Fekete István
III. é. theol. hallg..

P. Király (König) Kelemen:

Hitlerizmus és keresztyénség.

(Kiadta a Ferences missziók országos központja, Bpest. 1946. 267 lap.)

Király (König) Kelemen neve ismert a telekezetek megbekelését szolgáló mozgalomból, a háborús események miatt megszüntetett »Egység Utja« c. folyóirat szerkesztője volt. A könyvek rendkívüli érdekességet kölcsönöz, — tárgyán kívül — az a körülmény, hogy ferences áldozópap írja meg az evangélikus hitvalló egyház küzdelmeit az új pogánysággal s e közben határozott szerepe és szinte az evangélikus hitvalló egyház bátorságával való testvéri büszkélkedés ömlik el sorain. Rövid összefoglalást nyújt a németországi evangélikus egyház történetéről és sajátos helyzetéről, felvázolja a nemzeti szocializmus világnézetének előfutárait. Külön pont foglalkozik Hitlernek a keresztyénséghez való viszonyáról. Felvonul előtünk az új pogányság minden tevévéré, érve és harcosa: Rosenberg, Hauer, Ludendorff, Bergmann, Dinter, a német hitű mozgalom s álkeresztyén változata, a »német-keresz-

tyén« irány. Amit idáig csak homályos hírekből ismerhettünk, az most mind felfedett titokként áll előtünk, adatszerű bizonyítékokkal: így folyt az izgalmas küzdelem Bodelschwang, majd Mülér állampüspöksége körül, Jáger kormánybiztos és Kerri vallásügyi miniszter minden megerkedése, de a hivatásos nemzetiszocialista egyház elnyomó politikán keresztül is élt, ti takozott, szenvedett és Jézus Krisztushoz való hűségéről bizonyosságot tett a hitvalló egyház! Ujabb példát szolgáltatott arra, hogy csak a keresztyéneket lehet üldözni, de Isten ügye dalma an, közsájként megáll s regegyenül, aki bántja! A könyv végén a politikai kitevő döntő fontosságú okmányok, bizonyítékok, titkos parancsok kerülnek nyilvánosságra, különös érdekességű, a Hitlerhez intézett tiltakozó jegyzék és az a prédikáció, ami után Niemöller berlini-cahlemi lelkész internáltak.

Dr. Otólyk Ernő.

Theológiai munka külföldön.

A svájci evangélikus sajtószolgálat ezévi január-havi közleményeiben érdekes hírt közöl. Tudomású adja, hogy »Kirchlich-theologische Arbeitsgemeinschaft für Deutschland« néven egy új egyházi-theológiai munkaközösség alakult. Mint a neve mutatja — Németországért, Németország számára kíván közös theológiai munkát végezni. A sorok közt mintha ez volna: az elesett németországi egyház talpraállítására és a megakadt nemet evangélikus theologia fölendítésére. A név megválasztásában külön közrejátszott az a szempont is, hogy ebbe a német munkaközösségbe külföldi theológusok is kapcsolódhassanak; svájciak és más országból valók is. A munkaközösség létrehozói közt württembergiek voltak a kérdeményezők. A württembergi egyházi-theológiai szocietas, valamint a délnémetországi evangélikus theológiai társaság még 1946 októberében többnapos konferenciát

rendezett Bad Bollban. Ezen különböző tartományi-egyházi munkaközösségek képviselői vettek részt s alakították meg ezt az újabb átfogó munkaközösséget Elnöke Diem Hermann jól ismert württembergi (Ebersbach-Fils) lelkész lett. Ugyvivője Müller Kurt stuttgarti lelkész.

»Feltűnhet — írja a tudósítás —, hogy ebben az új munkaközösségben a hitvalló egyház elnevezés elejtett. Ennek azonban így kellett történnie. Valamikor a hitvalló egyház kicsiny sereg volt, manapság azonban alig akadunk Németországban, legalább is Délnémetországban olyanra, aki nem tartozott a hitvalló egyházhoz.« Azokat tehát, akik egy bizonyos időtől fogva az egyházi fejemenyekkel nem értekez egyet, új testületbe, közösségbe volt szükséges összegyűjteni.

Ezután közli a tudósítás, hogy a

württembergiek munkaközössége megbizta egyik tagját *Schempp* Pált, egy új káté készítésével. A württembergi egyház ugyanis új konfirmációs könyvet állít össze. Ennek a tervezete már megvan. *Schempp* terve e vele nem azonos s nem is bizonyos, hogy figyelembe vették. Mégis közli a sajtószolgálat az egész kátét azzal a kérréssel hogy szójának hozzá a külföldiek is, mert a tervezet alkalmas annak a felismerésnek megerősítésére, hogy az egyház ma szerzte a világon mindenütt ugyanazokkal a teológiai problémákkal foglalkozik.

A *káté-tervezet* 80 kérdésből-feleletből áll. Kiműl a szentírásra alapozott keresztyán hitből és rámutat a gyűjkezelekre, melyekben ezt a hitet megjárjuk. A reormatori idők egyháza mellett említi a hitvalló egyházat, mely az utóbbi időkben tett tanúságot a szentírásról és hitről. Ilyen aktuálitás többször vegyül a káté szövegébe. Aztán tárgyalja az apostoli hitvallást, a keresztséget, az Úrvasorát, a Miatyánkot, és a Tízparancsolatot vagyis a szokott kátéanyagot, de a megnevezett sorrendben. Lutner Kis Kátejának szellemében, sokszor idézve is szóról-szóra mégis valami új, mai beállításban! Példánakokéért a keresztség szentségénél, miután objektív szentség-voltát hangsúlyozta következik egy ilyen kérdés: »Szabad-e kiségedeket is megkeresztelni?« A felelet: »Ahol a gyermekek a gyűjkezetben Isten igéje alatt és az Urinésével nőnek fel, ott megtehetjük, mert nem az értelem s a kor tesz hívővé, és az Isten irgalmassága szól mind nekünk, mind a mi gyermekeinknek. Isten csesemőket és gyermekeket is tehet az ő jóságának tanúvá. Ahol azonban közönyösség és ramis biztonság uralkodik, ott ne kereszteljünk gyermekeket, különben Isten kísértjük és az ő szent nevét gyalázzuk.« Vagy egy másik kérdés az úrvacsorai részben: »Senkit sem

szabad kizárnunk az Úrvasorából?« Felelet: »Senkit sem szabad kényszeríteni rá és senkit sem szabad megveinünk, aki nem járul oda készséggel; de meg kell tagadnunk az úrvacsorai asztal közösségét azoktól, akik a gyűjkezetet az isteni igazság megvetésével vagy elhárításával, vagy Isten parancsolatainak szánjékos at hágasával megjoiránkoztatják...«

A káté utolsó szakaszában benőtan foglalkozik a leköszí hivatallal és általa a gyűjkezelet tsztségekkkel. Ezzel visszatér kiindulóponőhoz: a gyűjkezelethez. Hangsúlyozza hogy a gyűjkezelet vezetése nem lenet a vezetők uralkodása a gyűjkezeleten. Az egyes gyűjkezelekek és az anyaszentegyház viszonyát szépen kifejezi a következő monajaia: »Az egyház nem a gyűjkezelekek felet van, hanem a gyűjkezelekek az egyházban vannak.« S csak még egy kérdést idézünk, az egyház és állam viszonyára vonatkozó: »Nincsen-e tszüksége az egyháznak az állam hatalmára, védelmére s elismerésére?« re.e.e.: »Ó, nincsen. Jézus Krisztusé minden ha a om mennyen és földön. Az ő igéje felhatalmaz minket és parancsolat nekünk arra, hogy mi ööne bizzunk, akkor is, ha az állam Isten akarata ellenére az egyházat jogaitól megfosztja és szorongatja. Viszont háláva: örvendezhetünk annak, ha az állam Isten akarata szerint az egyháznak szabadságot és jogot ad arra, hogy Istennek szolgáljon és az ő csodait minden népnek elbeszélje.«

Valóban eszmélő ez az új káté, csakugyan nem egy gondolata minket is foglalkoztat, mint teológiai probléma, bár valamit érzünk abból is, hogy nem mindenestűl azonos az egyház ottani helyzete a miénkkel! Reméljük, hogy az új egyházi-teológiai munkaközösség munkájaról időnként hírt kapunk s arról beszámolhatunk.

Scholz László

K Ö Z L E M É N Y E K

E számunk (3. közelevél) cikkirői: Dr. Wiczian Dezső egy. tanár, Sopron, Alsólővér-u. 12.; Dr. Nagy Gyula vallástanító-lelkész, Pécs, Toldi Miklós-u. 5.; Dr. Karner Károly egy. tanár, Sopron, Felsőlővér-út 28. sz.;

Ferdinánd István egyet. könyvtáros, Sopron, Deák-tér 83.; Benczúr László, kelenföldi vt. lelkész, Bpest, XI. Bocskay-út 10.; Botta István, öbudai vt. lelkész, Bpest, XIV., Szered-u. 4.; Ifj. Fekete István III. é. theol. Sop-